

ANALIZA CULPEI CIVILE ÎN RAPORT CU VINOVĂȚIA PENALĂ

Viorica Ursu, doctorand, magistrul în drept, lector superior la Catedra Drept Patrimonial, F.C.G.C., UTM

Abstract: *În domeniul raporturilor juridice civile, atunci când participanții la aceste raporturi nu respectă regulile introduse de ele pe cale de acord de voință, sau de legiuitor pe cale de reglementare, se pune problema aprecierii acțiunilor (inacțiunilor) subiecților din perspectiva valorilor pe care societatea le consideră valabile la un moment dat. Astfel, pornindu-se de la un element obiectiv – fapta omului și rezultatul acesteia, care este, cum arătăm, întotdeauna concret, obiectiv și, în orice caz, comensurabil (chiar dacă doar cu caracter convențional, ca în cazul prejudiciului moral) – este necesar a se vedea în ce măsură această faptă este imputabilă cuiva. Mai mult, este necesar a se investiga și atitudinea subiectivă, psihică a făptuitorului, față de faptă și urmările sale. Aceasta este, în mod practic, problema vinovăției.*

Cuvinte cheie: *vinovăția, culpa, faptă ilicită, răspundere civilă delictuală, răspundere penală, proces psihic, responsabilitate.*

În dreptul civil, conduita vinovată apare uneori ca fiind mai mult eroare sau chiar lipsă de alegere, decât o alegere „vinovată”, responsabilă, conștientă. Aceasta, deoarece o mare parte din faptele ilicite civile (delictuale sau contractuale) se săvârșesc din culpă. Totuși, nu se poate nega existența unui proces psihic real și în cazul culpei, chiar dacă, în acest caz, suntem în prezența unei lipse de atenție, de diligență, de informare, de prevedere.

În doctrina juridică a fost susținută opinia, în cadrul teoriei normative a vinovăției, apărută în Germania, în perioada interbelică, potrivit căreia culpa, ca formă a vinovăției, ar fi lipsită de un proces

psihic real⁷. În cazul culpei am fi în fața unei voințe care, potrivit legii, ar fi trebuit să se manifeste, dar nu s-a manifestat.

Cu toate că orice acțiune sau omisiune ilicită presupune un dezacord între conduita autorului și normele de conduită impuse de societate, nu poate fi tăgăduit faptul că, în orice conduită nediligentă, se regăsește o anumită poziție psihică, o insuficientă atenție și capacitate de prevedere a autorului faptei ilicite. Indiferent că ne situăm în planul vinovăției civile delictuale sau al vinovăției contractuale, autorul delictului civil sau debitorul contractual, prezintă unele carențe ale însușirilor lui psihice, ale capacității de cunoaștere și ale voinței. Este motivul pentru care, atât în cazul intenției cât și în cazul culpei, fundamentul psihologic al vinovăției există și, în funcție de acesta, fapta este imputabilă autorului sau, dimpotrivă, există vreo cauză exoneratoare de răspundere.

Codul penal al Republicii Moldova⁸ concepe vinovăția ca instituție a dreptului penal (art.17-20), ca condiție necesară a răspunderii penale (art.6 și art.51 alin.(2)), precum și ca o trăsătură esențială a infracțiunii (art.14 alin.(1)). Codul penal român⁹ prevede vinovăția ca instituție a dreptului penal (art.19) și ca o trăsătură esențială a infracțiunii (art.17 alin.(1)), iar potrivit Codului de procedură penală român¹⁰, vinovăția este o condiție indispensabilă a răspunderii penale (art.1 alin.(1)).

Deși vinovăția civilă și cea penală sunt, în esența lor, identice, și una și cealaltă reprezentând atitudinea subiectivă negativă a autorului faptei față de semnificația socială a acesteia și a urmărilor ei, totuși, dat fiind că vinovăția penală are un caracter mai pregnant antisocial

⁷ Susținătorii acestei concepții sunt în principal Frank Reinhard și Hans Welzel. Potrivit acestei teorii, vinovăția nu este o realitate psihologică, ci un concept normativ, care exprimă un raport de cotrariatate între voința subiectului și norma de drept. A se vedea, pentru dezvoltări: G.Antoniou, "Vinovăția penală", Editura Academiei Române, București, 1955, pag.27 și urm.

⁸ Codul Penal al RM, Legea Nr. 985 din 18.04.2002 Publicat : 14.04.2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74,

⁹ Codul penal al României, Legea Nr. 286-2009, Publicat 24. 07. 2009 în Monitorul Oficial Nr.510

¹⁰ Codul de procedură penală, Legea Nr. 135- 2010, Publicat Monitorul Oficial Nr.15.07.2010, în vigoare din 01. 02 2014

decât culpa civilă, în mod firesc există, în privința anumitor aspecte, de amănunt, unele deosebiri între ele. Astfel:

- În dreptul penal, legiuitorul selectează, prin norma de incriminare, faptele care constituie infracțiuni, făcând o descriere atât a laturii obiective, cât și a laturii subiective a infracțiunii. Este posibil că prin aceeași faptă, să fie vătămate atât relațiile sociale ocrotite prin legea penală, cât și cele care țin de repararea prejudiciului civil. Într-o asemenea situație, poate exista vinovăție penală și vinovăție civilă în același timp, însă uneori, vinovăția penală poate să nu existe, fapt ce pune problema, mai departe, a reparării prejudiciului civil. Însă prejudiciul civil nu va putea fi reparat, dacă nu s-a reținut, în cauză, și vinovăția civilă a autorului.¹¹

- Dacă, în dreptul penal, forma principală a vinovăției constituie intenția, dimpotrivă, în dreptul civil vinovăția îmbracă de cele mai multe ori forma imprudenței sau a neglijenței (culpă neintenționată)¹², formele culpei intenționale ivindu-se mai rar și aceasta, mai cu seamă, în situațiile în care fapta prejudiciabilă constituie, în același timp, și o faptă incriminată de legea penală. Din această împrejurare rezultă că pot exista fapte ilicite cauzatoare de prejudicii, care să antreneze o răspundere civilă delictuală, fiind săvârșită cu vinovăție civilă (culpă), dar care să nu antreneze o răspundere penală, întrucât legea nu incriminează acea faptă decât în cazul săvârșirii ei cu intenție. Astfel, de exemplu, fapta unui spectator de a lua de la garderobă un palton aparținând altuia, dar foarte asemănător cu al său propriu, faptă săvârșită din neglijență, (fiindcă spectatorul putea și trebuia să prevadă posibilitatea că și alții ar putea avea paltoane asemănătoare – mai ales dacă provin din producția industrială de serie - și putea, dar a omis, să verifice dacă paltonul ridicat este într-adevăr al său),

¹¹ Dr. Ioan – Dorel Romoșan, Vinovăția în dreptul civil român, Edit. ALL BECK, București, 2008

¹² C. Stătescu, C. Bârsan, Tratat de drept civil. Teoria generală a obligațiilor, Edit. Academiei, București, 1981, p. 214.

constituie un cvasidelict civil și antrenează obligarea la restituirea paltonului către păgubaș (răspundere civilă delictuală), dar această faptă nu poate constitui infracțiunea de furt, pentru săvârșirea căreia Codul penal cere o vinovăție mai gravă, îmbrăcând forma intenției și incluzând scopul însușirii pe nedrept –condiții neîndeplinite în speță.

- Chiar în aceste cazuri în care legea penală încriminează fapte săvârșite fără intenție (din imprudență sau neglijență), răspunderea penală intervine numai dacă vinovăția prezintă un anumit grad, mai ridicat, de gravitate, în timp ce răspunderea civilă delictuală este angajată chiar pentru culpa cea mai ușoară¹³.
- În materia răspunderii penale nu există decât răspundere pentru fapta proprie, în timp ce în răspunderea civilă există și cazuri de răspundere pentru fapta altei persoane, întemeiate pe anumite prezumții legale de vinovăție.

Rezultă, deci, că sfera noțiunii de culpă civilă este mai largă decât aceea a vinovăției penale, prima noțiune incluzând și cazuri care nu se includ în cea de-a doua. Drept urmare, este posibil ca o anumită faptă ilicită producătoare de prejudicii să antreneze răspunderea civilă delictuală a autorului ei, chiar dacă pentru aceeași faptă autorul a fost achitat în penal, fie pentru lipsa gradului de pericol social al unei infracțiuni, fie pentru lipsa vinovăției penale.

Bibliografie

1. *Codul Penal al RM, Legea Nr. 985 din 18.04.2002 Publicat : 14.04.2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74,*
2. *Codul penal al României, Legea Nr. 286-2009,Publicat 24. 07. 2009 în Monitorul Oficial Nr.510*
3. *Codul de procedură penală, Legea Nr. 135- 2010, Publicat Monitorul Oficial Nr.15.07.2010, în vigoare din 01. 02 2014*
4. *G.Antoniou, Vinovăția penală, Editura Academiei Române, București, 1955.*

¹³ A se vedea C. Stătescu, C. Bîrsan, op. cit., p. 215.

5. **C. Stătescu, C. Bârsan**, *Tratat de drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Edit. Academiei, București, 1981,
6. **T. R. Popescu, P. Anca**, *Teoria generală a obligațiilor*, Edit. Științifică, București, 1968,
7. **Dr. Ioan – Dorel Romoșan**, *Vinovăția în dreptul civil român*, Edit. ALL BECK, București, 2008